

SE UPP FÖR ROVTIDSKRIFTER!

Exploaterar forskares strävan efter snabb granskning och publicering

Fenomenet rovtidskrifter breder ut sig. Dessa tidskrifter exploaterar forskares traktan efter en snabb »gransknings«-process, snabb publicering och därtill publicering med fri tillgång (open access). Affärsidén är att använda en svag eller fejkad granskningsprocess - eller ingen granskning alls - för att kunna publicera så många betalda artiklar som möjligt. Många av rovtidskrifterna erbjuder också forskare att skriva en kunskapsöversikt i valfritt ämne, vara gästredaktör för ett specialnummer - också det i valfritt ämne - eller väljas in i en redaktionskommitté. Forskare frestas att vända sig till dessa tidskrifter, kanske för att de har dåliga insikter i hur en rovtidskrift fungerar och vilka risker det innebär att välja att publicera i en sådan tidskrift.

Fenomenet uppmärksammades första gången i Läkartidningen i en debattartikel 2012 [1]. I Vetenskapsrådets webbtidskrift Curie har det varnats för publicering i rovtidskrifter [2, 3]. Denna artikel uppmärksammar Läkartidningens läsare på fenomenet, summerar en del av det som under senare år har blivit känt om rovtidskrifter och ger exempel på rovtidskrifternas bristfälliga kvalitetsgranskningar. Jag poängterar att rovtidskrifter i ett större perspektiv kan utså misstro mot vetenskapen.

Avgränsning av vad som är en rovtidskrift

Jeffrey Beall, amerikansk universitetsbibliotekarie, tog i slutet av nollnolltalet upp kampen mot oseriösa vetenskapliga tidskrifter och lanserade begreppet »predatory journals«, rovtidskrifter [4]. Han utvecklade en uppsättning kriterier som skulle uppfyllas för att ett förlag eller en tidskrift skulle pekas ut [5] och lanserade en förteckning över möjliga rovtidskrifter [6].

Gränsdragningen mellan rovtidskrifter å ena sidan och lågkvalitativa tidskrifter med slapp granskningsprocess å den andra är långtifrån given. Bealls kriterier har kritiserats för att vara alltför ospecifika. Processen att utifrån Beallkriterierna ta fram en svartlista har anklagats för att inte vara tillräckligt transparent och för att vara alltför generaliserande. Även de som uppskattat Bealls lista har haft invändningar av typen »han är lite för skjutglad«. Andra svartlistor än Bealls har lanserats, och det finns aktörer som utvecklat vitlistor som alternativ [7, 8].

Åtskilliga definitioner har föreslagits. I den bredaste ansatsen samlades 43 deltagare från 10 länder år 2019 till en gemensam definition; de representerade bland annat förlag, forskningsfinansierare, forskare, akademiska institutioner och patientorganisationer [9]). Den definition de enades om framgår av Faktaruta 1.

Kjell Asplund, professor emeritus i medicin, Umeå universitet
 ● kjellasplund1@gmail.com

FAKTA 1. Definition av rovtidskrift [9].

Rovtidskrifter och rovförlag är verksamheter som prioriterar egenintresse på bekostnad av vetenskap och karaktäriseras av falsk eller missledande information, avvikelse från god redaktörs- och publikationssed, frånvaro av transparens och/eller användning av aggressiv och godtycklig rekryteringspraxis.

Ett globalt fenomen

Fenomenet rovtidskrifter tog fart i början av 2010-talet - under åren 2010-2014 ökade antalet mer än fyrfaldigt [10]. I februari 2021 publicerade två tjeckiska forskare en djupdykning i storförlaget Elseviers citerings- och abstrakt databas Scopus, jämte Pubmed världsledande [11]. Inom hälsovetenskaper hade 2,0 procent av alla artiklar 2015-2017 publicerats i misstänkta rovtidskrifter, en lägre andel än i kategorierna andra livsvetenskaper (3,4 procent) och sociala vetenskaper (4,0 procent). När den geografiska fördelningen inom forskningsområdet hälsa analyserades var andelen artiklar publicerade i möjliga rovtidskrifter klart högst bland artiklar från Kina (11,7 procent) [11].

De kartläggningar som har gjorts har visat att det finns åtskilliga misstänkta rovtidskrifter inom vitt skilda discipliner, alltifrån intensivvård [12] och anesthesiologi [13] till palliativmedicin [14], rehabilitering [15] och neurologi och andra neurovetenskaper [16].

Rovtidskrifterna infiltrerar också den svenska universitetsvärlden. En grupp medicinetiker i Uppsala har undersökt svenska omvårdnadsforskare som publicerat artiklar i rovtidskrifter. När de utgick från den

HUVUDBUDSKAP

- Rovtidskrifter exploaterar forskares strävan efter snabba granskningsprocesser och snabb publicering, till priset av undermålig vetenskaplig granskning och väl tilltagna publiceringsavgifter.
- Inom vetenskapsområdet hälsa har Kina klart högst andel artiklar publicerade i misstänkta rovtidskrifter. Sverige är inte oanfrätt av fenomenet.
- Enligt den europeiska kodexen för forskningens integritet är det oacceptabelt att stödja rovtidskrifter. Det finns hjälpmedel för forskare som vill undvika att publicera i dessa tidskrifter.
- Rovtidskrifters bristfälliga kvalitetsgranskningar riskerar att undergräva samhällets förtroende för forskning.

mest aktuella svartlistan över rovtidskrifter fann de 39 artiklar publicerade 2018–2019 med sammanlagt 84 svenska omvårdnadsforskare som författare [17]. Majoriteten av författarna var seniora forskare från mindre högskolor. När information från tre listor över misstänkta rovtidskrifter kombinerades, fann forskare vid Högskolan i Borås och Karolinska institutet att 0,7 procent av svenska vetenskapliga artiklar i databasen Swepub publicerats i misstänkta rovtidskrifter [18]. Studien gällde samtliga vetenskapsområden (hälsovetenskaper särredovisades inte).

Bristande kvalitetskrav

Åtskilliga forskare och journalister har med humoristiska ansatser testat hur seriösa potentiella rovtidskrifter är; de har givit exempel på förbluffande kvalitetsbrister [19]. Andra har prövat tidskrifterna mer systematiskt. Under titeln »Who is afraid of peer review?» publicerade vetenskapsjournalisten John Bohannon 2013 en uppmärksam wallraffande artikel i Science [20]. För att testa hur omsorgsfull open access-tidskrifters kvalitetsgranskning av vetenskapliga manus var, skrev han en artikel om laboratorieförsök med en cancerhämmande faktor extraherad från en afrikansk ört. Vid ett första påseende såg det ut som en vanlig vetenskaplig artikel. Men artikeln var fullspäckad med uppenbara fel när det gällde studieupplägg, redovisning av resultat och slutsatser. Han sände sitt manus till ett stort antal open access-tidskrifter. Av de tidskrifter han fick svar från accepterade 62 procent den fingerade artikeln. Flera globala förlag ansedda som ledande inom vetenskaplig litteratur, till exempel Elsevier, Wolters Kluwer och Sage, hade inom sitt hägn tidskrifter som accepterat artikeln, utan seriös granskning, tycktes det. Här vill jag ändå påminna om att de flesta open access-tidskrifter är seriösa med omsorgsfulla granskningsprocesser.

Tre polska och en brittisk forskare prövade i vad mån rovtidskrifter har en seriös process för att rekrytera medlemmar till sina redaktionskommittéer [21]. Anna O Szust (»oszust« är polska för bedragare) anmälde sitt intresse att delta i sådana redaktionskommittéer. Hon hade inga publikationer i vetenskapliga tidskrifter. Ansökan sändes till 120 misstänkta tidskrifter från Bealls lista. En tredjedel antog Szust som medlem av redaktionskommittén, ofta inom timmar efter att ansökan sänts in. Två tidskrifter erbjöd henne till och med att bli huvudredaktör. Ingen av de 120 tidskrifterna i en kontrollgrupp, hämtade från en förteckning över etablerade vetenskapliga tidskrifter, svarade på Szusts erbjudande. Förfrågningarna blev till en enkel validering av Bealls lista: det tycks gå att med någorlunda hög specificitet sortera fram misstänkta rovtidskrifter.

I dag har många forskningsfinansiärer, inklusive Vetenskapsrådet, krav på att den forskning de finansierar ska vara öppet tillgänglig. Bealls lista har kritiserats för slagsida mot att beteckna open access-tidskrifter – särskilt de från låginkomstländer – som rovtidskrifter. Beall har betonat att det inte är open access-systemet i sig som han reagerar mot, men han ser hur det kan utnyttjas av skrupelfria aktörer och pekar på likheten med e-post: När den först kom var det en storartad innovation som tillät snabb och billig kommuni-

kation. Sedan kom spam – man tvingades filtrera bort irrelevanta, bedrägliga och kränkande budskap. Beall såg samma korruption av en storartad idé inom vetenskaplig open access-publicering [4].

Bealls lista i blåsväder

På bloggen Scholarly Open Access listade Beall 923 förlag som möjliga rovförlag; tillsammans publicerade de vid årsskiftet 2016–2017 omkring 10 000 tidskrifter. »Beall's list« blev en välkänd kunskapskälla för alla som ville undvika att publicera i rovtidskrifter.

De utpekade förlagen började förstås hota med repressalier. År 2013 sände det indiska OMICS ett hotbrev till Beall, som hade hängt ut förlaget som »det värsta av de värsta«. Brevet var ett frontalangrepp med ordval som måste sägas vara ovanliga även i de allra mest exalterade akademiska grälen. Förlaget hotade med rättsliga åtgärder och skadestånd på en miljard dollar. Brevet avslutades med ytterligare ett ekonomiskt krav: 10 000 dollar för de kostnader man haft för att sammanställa hotbrevet.

I början av 2017 tog Beall bort sin lista från Scholarly Open Access. Han har senare berättat att huvudorsaken var att hans universitet startat en utredning om forskningsoredlighet efter en anmälan från Frontiers Media, ett av de förlag Beall ifrågasatt. I universitetets granskning friades han, men Bealls lista har inte återpublicerats på hans blogg.

Att upptäcka rovtidskrifter

I den europeiska kodexen för forskningens integritet listar All European Academies (ALLEA) vad man betecknar som oacceptabla beteenden. Numera ingår att stödja rovtidskrifter (troligen avser man med »stöd« att publicera i dessa tidskrifter eller ingå i deras redaktionskommittéer) bland det som är oacceptabel praxis [22]. Med ökande uppmärksamhet kring fenomenet rovtidskrifter kommer säkert de som i framtiden söker forskningsmedel eller tjänster att solkas om de publicerat i rovtidskrifter – anseendet för den som publicerar i tidskrifter utan seriös vetenskaplig granskning riskerar att ta skada över lång tid.

Hur ska då forskaren och läsaren skydda sig? I litteraturen har åtskilliga hjälpredor lanserats för att upptäcka möjliga rovtidskrifter. I en systematisk översikt identifierades 97 checklistor; tre av dessa uppfyllde kriterierna för att vara evidensbaserade [23]. En checklista, inte medtagen i den systematiska översikten, har publicerats av de båda svenska medicinetikerna Stefan Eriksson och Gert Helgesson [24]. De förtecknar 25 varningssignaler, samtidigt som de betonar att det

»Med ökande uppmärksamhet kring fenomenet rovtidskrifter kommer säkert de som i framtiden söker forskningsmedel eller tjänster att solkas om de publicerat i rovtidskrifter.«

är just varningssignaler, inte bevis, på att det handlar om en rovtidskrift.

Bealls svartlista omfattade över tio tusen tidskrifter, och han uppdaterar den inte. Men hans lista har återpublicerats och uppdaterats på anonyma webbsidor [6, 25]. Ett amerikanskt företag, Cabell's Publications, har också trätt in på arenan. Sedan 2017 publicerar de både en vitlista och en svartlista, detta efter att ha bedömt tidskrifterna utifrån 65 kriterier [9]. För att undvika stämningar ger de förklaringar till varför en tidskrift hamnat på svartlistan. Haken är att deras verksamhet är kommersiell, och att det är dyrt att få tillgång till deras listor. En oberoende icke-kommersiell brittisk organisation har i Directory of Open Access Journals sammanställt en vitlista med mer än 15 000 open access-tidskrifter som uppfyller vissa kvalitetskrav [8].

Rovtidskrifter sprider misstro mot vetenskapen

Genom fenomenet rovtidskrifter kan vetenskapen i sig ta stryk genom det uppenbara: kvalitetskraven sänks. Rovskrifternas bristande granskningssystem gör dessutom att fusk lättare kan slinka igenom. Och

om rågången mot rovtidskrifter inte hålls klar riskerar vetenskapens anseende i samhället att skadas, något som erfarenheterna från andra typer av oegentligheter i forskning visar. Efter Macchiariniaffären störtade anseendeindex för Karolinska institutet (KI) hos allmänheten från 88 (2014; 100-gradig skala) till 36 (2018) [26]. Det var inte bara förtroendet för KI som sjönk. I en annan enkät till allmänheten uppgav 35 procent att deras förtroende för medicinsk forskning i stort hade påverkats negativt [27].

Om rovtidskrifter med sina låga kvalitetskrav vinner terräng finns en uppenbar risk för forskningens legitimitet i samhället. På längre sikt kan allmänhetens och beslutsfattarnas villighet att finansiera forskning påverkas. När forskningens kvalitet inte kontrolleras i ett kvalificerat referentgranskningssystem kan den som vill ifrågasätta vetenskap i stort fråga: Av allt som framförs som forskningsframsteg och nya sanningar, vad kan man lita på? Rovtidskrifter kan på så sätt bidra till att sprida misstro mot vetenskap. ○

● Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.
Citera som: *Läkartidningen*. 2021;118:21049

REFERENSER

- Olsson H. »Predatory publishers« - rovdjursförlag. *Läkartidningen*. 2012;109:2136.
- Herwald H. Hellre populärvetenskap är rovtidskrifter. *Curie*. 27 nov 2018. <https://www.tidningencurie.se/debatt/hellre-popularvetenskap-an-rovtidskrifter/>
- Nilsson S. Gör gemensam sak mot rovdjurs-tidskrifter. *Curie*. 23 maj 2018. <https://www.tidningencurie.se/nyheter/2018/05/23/gor-gemensam-sak-mot-rovdjurstidskrifter/>
- Beall J. Predatory publishers are corrupting open access. *Nature*. 2012;489(7415):179.
- Beall J. Criteria for determining predatory open-access publishers [4 aug 2012]. Scholarly Open Access. 31 maj 2019. <https://scholarlyoa.files.wordpress.com/2015/01/criteria-2015.pdf>
- Beall's list of potential predatory journals and publishers [citerat 20 mars 2021]. <https://bealllist.net/>
- Strinzel M, Severin A, Milzow K, et al. Blacklists and whitelists to tackle predatory publishing: a cross-sectional comparison and thematic analysis. *mBio*. 2019;10(3):e00411-19.
- DOAJ (Directory of open access journals) [citerat 20 mar 2021]. <http://www.doaj.org>
- Grudniewicz A, Moher D, Cobey KD, et al. Predatory journals: no definition, no defence. *Nature*. 2019;576(7786):210-2.
- Shen C, Björk BC. »Predatory« open access: a longitudinal study of article volumes and market characteristics. *BMC Med*. 2015;13:230.
- Machacek V, Srholec M. Predatory publishing in Scopus: evidence on cross-country differences. *Scientometrics*. 2021;126:1897-921.
- Cortegiani A, Sanfilippo F, Tramari J, et al. Predatory open-access publishing in critical care medicine. *J Crit Care*. 2019;50:247-9.
- Cortegiani A, Longhini F, Sanfilippo F, et al. Predatory open-access publishing in anesthesiology. *Anesth Analg*. 2019;128(1):182-7.
- Cortegiani A, Garofalo E, Bruni A, et al. Predatory open-access publishing in palliative and supportive care. *J Pain Symptom Manage*. 2019;57(3):e1-3.
- Manca A, Martinez G, Cugusi L, et al. Predatory open access in rehabilitation. *Arch Phys Med Rehabil*. 2017;98(5):1051-6.
- Manca A, Martinez G, Cugusi L, et al. The surge of predatory open-access in neurosciences and neurology. *Neuroscience*. 2017;353:166-73.
- Gabrielsson S, Eriksson S, Godskesen T. Predatory nursing journals: a case study of author prevalence and characteristics. *Nurs Ethics*. 2020;969733020968215.
- Nelhans G, Bodin T. Methodological considerations for identifying questionable publishing in a national context: the case of Swedish higher education institutions. *Quantitative Scientific Studies*. 2020;1(2):505-24.
- Asplund K, Fuskarna. Om Macchiarinis och andras svek mot vetenskapen. Kap 7. Stockholm: Fri Tanke; 2021.
- Bohannon J. Who's afraid of peer review? *Science*. 2013;342(6154):60-5.
- Sorokowski P, Kulczycki E, Sorokowska A, et al. Predatory journals recruit fake editor. *Nature*. 2017;543(7646):481-3.
- Den europeiska kodexen för forskningens integritet. Reviderad utgåva. Berlin: ALLEA (All European Academies); 2018.
- Cukier S, Helal L, Rice DB, et al. Checklists to detect potential predatory biomedical journals: a systematic review. *BMC Med*. 2020;18(1):104.
- Eriksson S, Helgesson G. The false academy: predatory publishing in science and bioethics. *Med Health Care Philos*. 2017;20(2):163-70.
- Stop Predatory Journals [citerat 20 mars 2021]. <https://predatoryjournals.com/journals/>
- Kantar Sifo. Kantar Sifos anseendeindex för svenska lärosäten 2018. https://www.kantarsifo.se/sites/default/files/reports/documents/rapport_anseendeindex_svenska_larosaten_2018_kantar_sifo.pdf
- Vetenskap & Allmänhet. VA-barometern 2016/17. VA-rapport 2016:4. https://www.v-a.se/downloads/varapport2016_4.pdf

SUMMARY

Beware of predatory journals

Predatory journals exploit researchers' desire for a fast review process and quick publication; this is achieved at the expense of proper scientific review and high publication costs for the authors. During the last decade, international consensus on what characterises predatory journals and publishers has emerged. The proportion of health sciences articles published in predatory journals is around 2 per cent, considerably lower than in other life sciences and social sciences. In health sciences, China has the highest proportion of articles published in predatory journals. The phenomenon is widespread both in terms of health disciplines and geography; there are examples of Swedish health science being infiltrated. In The European Code of Conduct for Research Integrity, supporting predatory journals is characterised as an unacceptable practice. There are now tools to be used by researchers who want to avoid publishing in predatory journals.